

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/4509,Film-III-Wilenska-Brygada-NZW-w-TVP-Polonia-22-marca-2010-godz-2045.html>
07.04.2026, 17:16

Film „III Wileńska Brygada NZW” w TVP Polonia - 22 marca 2010, godz. 20.45

22 marca o godz. 20.45 TVP Polonia w ramach cyklu „Z archiwum IPN” wyemitowała film „III Wileńska Brygada NZW”.

Jest to filmowy dokument o działalności III Wileńskiej Brygady NZW istniejącej w latach 1945–1946 r., największego oddziału partyzanckiego NZW na Białostocczyźnie, którego dowódcą był kpt. Romuald Rajs „Bury”. Brygada powstała po rozwiązaniu V Wileńskiej Brygady AK mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki”, w której kpt. Rajs był dowódcą II szwadronu. Po tym fakcie „Bury” nawiązał kontakt z Okręgiem Białystok NZW i został mianowany szefem PAS. Kadre brygady tworzyli w większości żołnierze pochodzący z Wileńszczyzny. Brygada prowadziła znaczną aktywność bojową. Na swoim koncie, poza akcjami na posterunki MO, miała kilka potyczek z grupami operacyjnymi. Poważnym ciosem dla brygady było starcie z wojskami KBW w dniu 30 kwietnia 1946 r. W wyniku walk poległo 25 jej żołnierzy, a 12 dostało się do niewoli. Ostatecznie we wrześniu 1946 r. brygada została zdemobilizowana. Dopiero w końcu 1948 r. UB zatrzymało dowódcę – Romualda Rajsa i jego zastępcę por. Kazimierza Chmielowskiego „Rekina”. Proces przed WSR w Białymstoku zakończył się ostatecznie wymierzeniem kary śmierci. Cień na działalność brygady rzuca fakt, że pośród wielu akcji wymierzonych w aparat terroru oddział w lutym 1946 r. przeprowadził pacyfikację wsi białoruskich.

Jako komentatorzy występują historycy: dr Sławomir Poleszak (IPN O/Lublin) oraz Piotr Łapiński (IPN O/Białystok).

Scenariusz filmu: Tadeusz Doroszuk i Adam Sikorski. Reżyseria: Adam Sikorski. Rok produkcji: 2010. Czas: 27.51 min.